

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Perusturvan riittävyuden arviointiraportti 2011

Perusturvan riittävyuden arviointiryhmä
1.3.2011

Tausta

- Joulukuussa 2010 kansaneläkeindeksistä annettuun lakiin lisättiin säännös joka neljäs vuosi tehtävästä perusturvan riittävyyden kokonaisarvioinnista.
- Perusturvan riittävyyttä arvioitaessa tulee ottaa huomioon Kelan etuudet sekä toimeentulotuki. Lisäksi arvioitava kyseisiä etuuksia saavien kotitalouksien toimeentuloon oleellisesti vaikuttavia muita tekijöitä. (HE 108/2010 vp)
- STM antoi arvion laadinnan THL:n tehtäväksi, joka kutsui koolle asiantuntijaryhmän.
- Työryhmä vastasi itsenäisesti arvioinnin käytännön toteuttamisesta ja arviointiraportin sisällöstä. Työryhmälle asetettu määräaika päättyi 1.3.2011.

Työryhmä

- yksikön päällikkö Pasi Moisio (pj.), THL
- johtava tutkija Pertti Honkanen, Kela
- matemaatikko Teemu Hänninen, Kela
- erikoistutkija Hannele Sauli, Tilastokeskus
- projektipäällikkö Heikki Viitamäki, Vatt
- professori Susan Kuivalainen, Turun yliopisto
- tutkimuspäällikkö Anu Raijas, Kuluttajatutkimuskeskus

- pysyvä asiantuntija, erityisasiantuntija Ilari Keso, STM
- sihteeri, Katri Hannikainen-Ingman, THL

Arvioinnin lähtökohta

- Lähtökohdaksi PL 19 §:ssä luetellut elämäntilanteet, joissa julkisen vallan on turvattava perustoimeentulo.
  - eläkkeellä, työttömänä, työkyvyttömänä sairauden vuoksi, poissa työelämästä lapsen syntymän johdosta tai leskiä toisen huoltajan menetyksen vuoksi (lisäksi kotihoidontuella tai opintotuella).
- Ei olemassa virallista listausta perusturvan etuuksista.
  - Työryhmä otti pragmaattisen määritelmän: perus- ja vähimmäisturvan etuudet muodostavat työelämän ulkopuolella olevien ja ansiosidonnaisten etuuksien piiriin kuulumattomien pääasiallisen toimeentuloturvan.
- Koska kyseessä ensimmäinen arvio, tarkasteltava aikaväli pääsääntöisesti pitkä eli 1990–2011.
- Perusturvan tasoa ja riittävyttä arvioitiin esimerkkilaskelmien sekä empiirisen aineiston avulla.

Perusturvan riittävyyden arviointi

- I. Perusturvan varassa elävien kotitalouksien tuloja arvioitiin esimerkkilaskelmin suhteessa:
  - Hintakehitykseen eli reaalin kehitys
  - Keskipalkkoihin ja niiden kehitykseen
  - Minimikulutusta kuvaaviin viitebudjetteihin
  - Väestön näkemyksiin riittävästä vähimmäisturvasta
  - Vähimmäisturvan tasoon kansainvälisesti
- II. Perusturvan varassa elävien kotitalouksien asemaa tulonjaossa arvioitiin empiirisesti:
  - Perusturvaetuuksien kohdentumisella tuloluokkiin
  - Perusturvan varassa elävien kotitalouksien määrällä ja piirteillä
  - Perusturvan varassa elävien kotitalouksien köyhyysriskillä

Tarkastellut etuudet

- Tarkastelun pääpaino oli keskeisimmissä Kelan toimeenpanemissa etuuksissa:
  - työmarkkinatuki ja peruspäiväraha,
  - kansaneläke (takuueläke),
  - vähimmäisvanhempain- ja sairauspäivärahat,
  - kotihoidontuki,
  - opintotuki,
  - lisäksi edellisiä etuuksia usein täydentävät etuudet asumistuki, lapsilisä ja elatustuki.
- Mukaan huomioitiin laskennallinen toimeentulotuki (perusosa ja asumismenot).

Esimerkkitarkastelujen malliperheet

- Kelan etuuksien ja toimeentulotuen muodostamaa tulojen kokonaisuutta tarkasteltiin neljässä malliperheessä:
  - yksinasuva,
  - lapseton pariskunta,
  - yksinhuoltaja,
  - kahden huoltajan lapsiperhe.
- Näiden malliperheiden tulojen riittävyttä ja kehitystä arvioitiin esimerkkilaskelmien avulla edellä kuvatuissa elämäntilanteissa.
- Tulot muodostuvat esimerkkitarkasteluissa pelkästään perusturvaetuuksista ja niitä täydentävistä etuuksista.
- Tuloja tarkasteltiin ennen ja jälkeen asumismenojen, koska asumisen tukien taso riippuu asumismenoista.

Muuta raportissa tarkasteltua

- Etuuksien tasojen kehitys
- Indeksisidonnaisuus
- Verotuksen vaikutus
- Kelan etuuksien ja toimeentulotuen päällekkäisyys
- Ansiotulojen ja etuuksien yhteensovitus
- Vertailun saamiseksi tarkasteltiin myös keski- ja pienipalkkaisten sekä ansiosidonnaista työttömyysturvaa saavien kotitalouksien tulonmuodostusta

TULOKSET

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

3.3.2011

Perusturvan taso

- Yksinasuvan perusturvan varassa elävän käytettävissä olevat tulot 830–1003 e/kk, asumismenojen jälkeen 419–578 e/kk.
- Tulot ennen asumismenoja 37–45 % yksinasuvan keskipalkkaisen tuloista, asumismenojen jälkeen 23–32 %.
- Esimerkkilaskelman yksinasuvan tulot muodostuvat kansaneläkkeen (takueläkkeen), perus- tai sairauspäivärahan, työmarkkinatuen tai opintotuen (ml. opintolaina) **lisäksi asumistuesta**.
- **Eläkkeensaajia lukuun ottamatta osa yksinasuvien tuloista toimeentulotukena.**
- Yksinhuoltajilla, pariskunnilla ja lapsiperheillä tulotason osuudet keskipalkkaisista saman suuntaisia.

Perusturvan tason reaalin kehitys

- **Perusturvan varassa elävien kotitalouksien tulot ovat reaalisesti kasvaneet vuodesta 1990, mutta tulot asumismenojen jälkeen ovat laskeneet, paitsi eläkkeensaajilla.**
- Yksinasuvan perusturvan elävän tulot ovat reaaliset kasvaneet noin 23–41 % vuodesta 1990.
- Perustyöttömyysturvaa, väh. sairauspäivärahaa tai opintotukea (ml. opintolaina) saavan yksinasuvan tulot asumismenojen jälkeen ovat reaalisesti laskeneet 2 %.
- Takuueläkettä saavan yksinasuvan tulot asumismenojen jälkeen ovat reaalisesti kasvaneet 27 %.
- Yksinhuoltajilla, pariskunnilla ja lapsiperheillä asumismenojen jälkeisten tulojen reaalin lasku on ollut voimakkaampaa kuin yksinasuvilla.
- Yksinasuvan keskipalkkaisen tulot asumismenojen jälkeen ovat kasvaneet 48 %, pienipalkkaisen 27 % ja pienipalkkaisen työn perustella ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa saavan yksinasuvan 1 % vuodesta 1990.

Perusturvan taso ja kehitys suhteessa keskipalkkoihin

- **Perusturvan varassa elävien kotitalouksien tulotaso suhteessa keskipalkkaisiin on laskenut vuodesta 1990 niin ennen kuin jälkeen asumismenojen tarkasteltuna, lukuun ottamatta eläkkeellä olevia pariskuntia (pysynyt samana).**
- Perustyöttömyysturvaa, väh. sairauspäivärahaa tai opintotukea (ml. opintolaina) saavien yksinasuvien tulotaso asumismenojen jälkeen on 23 % keskipalkkaisen tulotasosta, kansaneläkettä (takueläkettä) saavan 32 %.
  - Osuus on laskenut 5-12 prosenttiyksikköä vuodesta 1990.
- Pienipalkkaisen yksinasuvan tulotaso on 47 % keskipalkkaisen tulotasosta ja siitä ansiosidonnaiselle työttömyysturvalle joutuneen 29 % keskipalkkaisesta.
  - Edellisen osuus on laskenut 8 prosenttiyksikköä, jälkimmäisen 13 prosenttiyksikköä vuodesta 1990.

Perusturvan taso suhteessa viitebudjetteihin

- Viitebudjettien avulla määriteltiin kohtuullisen minimin mukainen kulutustaso (Kuluttajatutkimuskeskus 2010)
- Viitebudjetti kuvaa päivittäisiä menoja (ruoka, vaatetus, kodin laitteet ja niiden kuluminen, sähkö, kotivakuutus, vapaa-aika, terveys, henk.koht. hygienia ja liikenne)
- Minimikulutus asumismenojen jälkeen yksinasuvalla 575–660 e/kk, pariskunnalla 1 113 e/kk, 2+2 lapsiperheelle 1 698 e/kk.
- **Suurin osa perusturvan varassa elävistä kotitalouksista ei pysty kattamaan tuloillaan kohtuullisen minimin mukaista kulutusta.**
  - Takuueläkkeen myötä eläkkeensaajat ovat ainoa ryhmä, jonka perusturvan taso riittää kattamaan minimikulutuksen.
  - Muiden perusturvan varassa elävien kotitalouksien tulot riittävät kattamaan noin kaksi kolmasosaa minimikulutuksesta.

Perusturvan taso suhteessa väestön käsityksiin

- Pohjautuu väestökyselyihin, joissa pyydetty arvioimaan sosiaaliturvan tasoa ja riittäväksi katsomaa vähimmäistoimeentulon tasoa.
- Sosiaaliturvan tasoa liian matalana pitävien osuus on kasvanut 65% >> 73% vuosina 1995–2010.
- Väestön sopivaksi katsoma vähimmäisturvan taso yksinasuvalla oli 670 e/kk asumismenojen jälkeen vuonna 2010, vuonna 1995 2628 markkaa (442e).
- **Vuonna 1995 yksinasuvan työttömän perusturva kattoi 77 % väestön sopivaksi katsomasta vähimmäisturvan tasosta, vuonna 2010 enää 62 %.**

Suomen perusturvan taso kansainvälisessä vertailussa

- Kansainvälinen vertailu on haastavaa, koska maiden yksittäiset etuudet ja niiden muodostamat kokonaisuudet ovat hyvin harvoin suoraan vertailukelpoisia.
- Vertailu tehtiin vähimmäisturvan eli käytännössä toimeentulotuen tason vertailuna.
- **Suomalaisen vähimmäisturvan taso ennen asumismenoja on keskimääräistä länsieurooppalaista tasoa.**
- **Asumismenojen jälkeen tarkasteltuna suomalaisen vähimmäisturvan taso jää alle länsieurooppalaisen keskitason.**
- Vähimmäisturvan taso suhteessa väestön keskituloon on kuitenkin Suomessa kymmenestä Länsi-Euroopan maasta toiseksi korkein.

Perusturvaetuuksien kohdentuminen

- **Perusturvaetuudet kohdentuvat voimakkaasti pienituloisille:**
  - yleisestä asumistuesta puolet alimpaan tulokymmenykseen kuuluville kotitalouksille
  - joka neljäs alimman tulokymmenyksen kotitalous sai toimeentulotukea
- 410 000 asuu kotitalouksissa, joiden bruttotuloista yli puolet koostuu perusturvaetuuksista
- **150 000 asuu kotitalouksiin, joiden bruttotuloista yli 90 prosenttia koostui perusturvaetuuksista:**
  - määrä on noin kaksinkertaistunut vuodesta 1990.
  - puolet kotitalouksista yksinasuvia
  - kolmasosa yhden tai kahden huoltajan lapsiperheitä

Perusturvalla elävien köyhyysriski toimeentulo-ongelmat

- Köyhyysriski on erittäin korkea (89 %) perusturvan varassa elävillä (>> asuvat kotitalouksissa, joiden bruttotuloista yli 90 prosenttia koostui perusturvaetuuksista)
- **Perusturvan varassa elävien köyhyysriski on kasvanut vuodesta 1990 (75 % >> 89 %)**
- Materiaalista puutetta raportoi 21 % perusturvan varassa elävistä, kun osuus väestössä on 3 %.
- Perusturvan varassa elävistä 66 % kertoo taloutensa kokevan vähintään pieniä vaikeuksia selviytyä tavanomaisista menoistaan, koko väestöstä 24 %

Kiitos!

